

OKTOBER 1962

Freden hang i en tråd

Den 27. oktober 1962 var verden på randen av atomkrig.

Høsten 1962 begynte Sovjet-Unionen å levere rakettvåpen til Cuba, hvor president Castro hadde tatt makten og samarbeidet med Sovjet. Det ble hevdet at det bare var forsvarsvåpen Sovjet-Unionen leverte til Cuba, for å sette landet i stand til å forsvare seg mot en eventuell amerikansk invasjon. Gjennom flyrekognosering ble det oppdaget at det var offensive våpen som ble levert, mellomdistanseraketter med rekkevidde til vitale områder av USA. Dermed var det klart at Sovjet på Cuba bygde opp en base som direkte truet USA's sikkerhet. Cuba ligger rett sør for USA's sørspiss Florida, og avstanden er kort. President Kennedy beordret den amerikanske marine til å gjennomføre blokade av all sovjetrussisk skipstrafikk til Cuba. Men monteringen av basene fortsatte med stor hast. Lørdag 27. oktober meddelte president Kennedy statsminister Khrusjtsjov at hvis ikke basene øyeblikkelig ble demontert, ville det bli gjort invasjon på Cuba. Etter dramatiske notevekslinger mellom Kennedy og Khrusjtsjov erklærte Khrusjtsjov at rakettbasene ville bli demontert og de kjernefysiske våpen ført tilbake til Sovjet. Kennedy erklærte på sin side at Cubas selvstendighet ville bli respektert og ingen invasjon foretatt.

Verden pustet lettet ut etter et døgn i intens angst og spenning. Statsminister Gerhardsen uttalte:

Den internasjonale krisen vi gjennomlevde siste uke, kom tilsynelatende brått på. I løpet av få døgn steg spenningen, inntil den lørdag—søndag syntes å ha nådd bristepunktet. Så kom avspenningen nesten momentant: Den amerikanske presidents fasthet stilte statsminister Khrusjtsjov overfor

et klart valg — og han valgte det alternativ som muliggjorde en fredelig løsning. Verden over funderes det på hva forklaringen vel kan være. Men foreløpig er de konkrete holdepunkter så få at det ikke kan bli annet enn gjetninger. Enkelte ting står imidlertid fast. For det første at sovjetlederne har skapt et nytt internasjonalt spenningscenter på Cuba. Det er vanskelig å tenke seg at de ikke på forhånd har forstått at byggingen av sovjetiske kjernefysiske baser i De forente staters umiddelbare nærhet ville skape en situasjon som kunne sette verdensfreden i fare. President Kennedy la for dagen stor statsmannsevne da han gjennom en kombinasjon av fasthet og måtehold gjorde det klart hvor den grensen lå, som ikke kunne overskrides. Statsminister Khrusjtsjov viste realpolitisk sans ved å akseptere dette og ikke løpe den ytterste risiko.

Det er viktig å være klar over at de reelle avgjørelser ble truffet direkte mellom de to store makter uten konsultasjon med andre. Dette er bare en naturlig gjenspeiling av de faktiske maktforhold i verden. Det er også grunn til å merke seg at de amerikanske og sovjetiske ledere holdt direkte kontakt med hverandre under hele denne krisen. I en kritisk situasjon kan det være av den største betydning at ingen av partene er i tvil om hverandres virkelige holdning og hensikter. Mange internasjonale sammenstøt kunne kanskje ha vært unngått, om forbindelsene mellom partene ikke var blitt brutt på et for tidlig tidspunkt. Selv om de direkte kontakter denne gang var de avgjørende, kan det likevel med full rett sies at De forente nasjoner og generalsekretær U Thant har ytt en positiv medvirkning til denne lykkelige løsning. FN tvinger gjennom sin eksistens partene til å gjøre rede for sine standpunkter og sine handlinger for et verdensforum. Derved får også generalsekretæren muligheter for å påvirke utviklingen gjennom FN-apparatet og gjennom de mange kontaktmuligheter som Sikkerhetsrådet og generalforsamlingen representerer. Generalsekretær U Thant har vist at han har den innsikt, vurderingsevne og autoritet som gjør at han positivt kan medvirke på det høyeste internasjonale plan. Vi som tilhører en liten nasjon, har all grunn til å hilse FN's og generalsekretærens innsats med glede.

Det er utvilsomt at det var den amerikanske presidents faste holdning som i første rekke bidrog til en gunstig løsning av en farlig internasjonal situasjon. I dette tilfelle viste det seg at det var riktig med en fast og kompromissløs holdning, men internasjonal politikk er ikke så enkel at det kan gis en oppskrift som kan følges automatisk i alle situasjoner. President Kennedy har selv gitt uttrykk for det. I den situasjon verden i dag befinner seg, har vel stormaktene avfunnet seg med nødvendigheten av gjensidig å respektere hverandres vitale sikkerhetsinteresser. Problemet er å skape klarhet om hva begge sider oppfatter som sine vitale interesser. Cuba-krisen vil for-

håpentlig ha bidratt til dette. Det skulle i dag råde absolutt klarhet om at De forente stater ikke på noe vilkår vil tolerere at motparten gjennomfører militære tiltak som fører med seg alvorlige forskyvninger i den eksisterende maktbalanse. Leser vi den siste brevvekslingen mellom president Kennedy og statsminister Khrusjtsjov, kan en skimte ytterligere muligheter for forhandlinger. Begge parter har antydnet at drøftinger om forholdet mellom NATO og Warszawa-paktens medlemmer bør kunne komme i gang når Cuba-krisen er tilfredsstillende løst.